

KATARZYNA PADUCH

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU NAUK HISTORYCZNYCH UKSW W ROKU AKADEMICKIM 2017/2018

Sprawozdanie obejmuje działalność INH w zakresie organizacji konferencji naukowych, seminariów, debat, a także innych aspektów wynikających z aktywności naukowo-dydaktycznej pracowników, studentów oraz doktorantów w roku akademickim 2017/2018.

1. Konferencje naukowe, seminaria i debaty

W minionym roku akademickim 2017/2018 zostały zorganizowane dwie konferencje międzynarodowe, cztery konferencje o zasięgu krajowym oraz trzy seminaria i debaty:

1.1. Konferencje naukowe międzynarodowe i ogólnopolskie

1. Międzynarodowa Konferencja Naukowa Węgiersko-Polska pt.: *Śladami Świętego Władysława. Współpraca środkowoeuropejska od pierwszej wyprawy krzyżowej po grupę wyszehradzką*, zorganizowana przez Instytut Nauk Historycznych WNHIS UKSW, Instytut Politologii WNHIS UKSW oraz Katolicki Uniwersytet Pétera Pázmánya Faculty of Humanities and Social Sciences w Budapeszcie. Konferencja odbyła się 10 października 2017 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23, sala 201). Patronat honorowy: J.E. Kardynał Kazimierz Nycz abp warszawski, Marszałek Sejmu RP Marek Kuchciński, Ambasador Węgier w Polsce dr Orsolya Zsuzsanna Kovács.
2. II Sympozjum im. Oskara Haleckiego pt.: *Wkład Polonii dla Kanady: z okazji 150-lecia Konfederacji* (The 2nd Oskar Halecki Symposium *Polish Canadians Contribution to Canada: Commemorating Canada's 150th Anniversary*), zorganizowane przez Oskar Halecki Institute in Canada, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (USKW) oraz Światową Radę Badań nad Polonią (ŚRBnP). Konferencja odbyła się w dniach 27-28 października 2017 r. w amfiteatrze G1124 na Saint Paul University w Ottawie (Kanada).
3. Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt.: *Reformacja – Kontrreformacja – Reforma Katolicka na Mazowszu*, zorganizowana przez Instytut Nauk Historycznych UKSW, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Ciechanowie, Wydział Historyczny Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztora oraz Ośrodek Badań nad Mazowszem ATENA. Konferencja odbyła się 19 października 2017 r. w Domu Polonii w Pułtusku.

4. Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt.: *Dysydenci czy decydenci? Protestanci w Prusach Królewskich i Koronie w XVI-XVIII wieku*, zorganizowana przez Diecezję Elbląską oraz Instytut Nauk Historycznych UKSW. Konferencja odbyła się 1 grudnia 2017 r. w gmachu Wyższego Seminarium Duchownego w Elblągu. Patronat honorowy: J. E. ks. biskup elbląski dr Jacek Jezierski.

1.2. Seminaria naukowe

1. Seminarium naukowe pt.: *Siedemdziesiąt lat współczesnego Izraela*, zorganizowane przez Instytut Nauk Historycznych UKSW. Udział wzięli: prof. dr hab. Janusz Odziemkowski, dr Przemysław Nowogórski, mgr Aleksandra Engler-Malinowska. Seminarium odbyło się 23 kwietnia 2018 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23, sala 201).
2. Seminarium naukowe oraz debata pt.: *Dopalacze – co zyskujesz, czym ryzykujesz*, zorganizowane przez Instytut Nauk Historycznych WNHIS, Głównego Inspektora Sanitarnego oraz pełnomocnika Rektora UKSW do zorganizowania Wydziału Medycznego, Collegium Medicum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Seminarium odbyło się 21 maja 2018 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23, aula 106). Patronat honorowy: J. M. ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński Rektor UKSW w Warszawie.

1.3. Konferencje oraz seminaria zorganizowane przez studentów oraz doktorantów INH

1. Seminarium naukowe pt.: *KL Warschau – w poszukiwaniu prawdy*, zorganizowane przez Koło Naukowe Studentów i Doktorantów Historii UKSW. Udział wziął warszawianista Zygmunt Walkowski. Seminarium odbyło się 28 lutego 2018 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 23, sala 107).
2. Ogólnopolska Konferencja Studencko-Doktorancka pt.: *Od niepodległości do niepodległości 1795-1918-1989*, zorganizowana przez Instytut Nauk Historycznych UKSW oraz Koło Naukowe Studentów i Doktorantów Historii UKSW. Konferencja odbyła się 9 marca 2018 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 21, Aula Schumana). Patronat honorowy: Marszałek Senatu RP Stanisław Karczewski, Muzeum Wojska Polskiego, portal historikon.pl oraz Samorząd Studentów UKSW.
3. II Edycja Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Studencko-Doktoranckiej pt.: *Sacrum et Profanum*, zorganizowana przez Instytut Nauk Historycznych UKSW oraz Koło Naukowe Studentów i Doktorantów Historii UKSW. Konferencja odbyła się w dniach 15-16 maja 2018 r. w Warszawie (Kampus UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 21, Aula Schumana oraz bud. 23, sala 201).

2. Wykłady z cyklu Studium „Res Gestae”

Do ważnych inicjatyw, które podejmowane są w INH, należą cyklicznie organizowane spotkania naukowe w ramach tzw. Studium „Res Gestae”. W roku akademickim 2017/2018 zorganizowano 7 spotkań z tego cyklu:

1. *Pogranicze mazowiecko-pruskie jako przestrzeń kulturowa i religijna*, dr hab. prof. Leszek Zygmunt (PWSZ Ciechanów), 17 października 2017 r.
2. *Miejsce Wielkiego Księstwa Litewskiego w Rzeczypospolitej*, prof. dr hab. Andrzej Rachuba (Instytut Historii PAN), 21 listopada 2017 r.
3. *Wspomnienia Stanu Wojennego* z udziałem profesorów INH UKSW: Jana Żaryna, Wiesława Wysockiego oraz Janusza Odziemkowskiego, 13 grudnia 2017 r.
4. *Islam i chrześcijaństwo: teologia a polityka*, prof. dr hab. Katarzyna Pachniak (Uniwersytet Warszawski), 24 stycznia 2018 r.
5. *Stosunki polsko-ukraińskie w XVI i XVII wieku*, prof. dr hab. Mirosław Nagielski (Uniwersytet Warszawski), 21 marca 2018 r.
6. *Duchowieństwo polskie na Spiszu i Orawie w epoce nowożytnej*, prof. dr hab. Tadeusz Trajdos (Instytut Historii PAN), 25 kwietnia 2018 r.
7. *Czy Chrystus nie był obnażony? Nagość i grzech we wczesnośredniowiecznej Europie*, prof. dr hab. Krzysztof Skwierczyński (Uniwersytet Warszawski), 24 maja 2018 r.

3. Promocje książek z INH

W INH odbywają się również cykliczne spotkania oraz debaty, na których wykładowcy prezentują wyniki swoich najnowszych badań zwieńczonych wydaniem publikacji naukowych. W minionym roku akademickim 2017/2018 zorganizowano 5 spotkań promocyjnych książek pracowników naukowych:

1. *Zespoły Proweniencyjne zasobu inkunabułów i starych druków Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie: właściciele – użytkownicy – bibliofile*, prof. dr hab. Jolanta M. Marszalska, ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk, 15 listopada 2017 roku.
2. *Życie lokalnych społeczności w Prusach Królewskich wpisane w księgi metrykalne*, red. ks. prof. dr hab. Wojciech Zawadzki, 8 stycznia 2018 r.
3. *Instrukcje, wytyczne, pisma Departamentu IV Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z lat 1962-1989. Wybór dokumentów*, red. dr hab. Adam Dziurok, prof. UKSW oraz dr hab. Filip Musiał, prof. Akademii Ignatianum, 26 lutego 2018 r.
4. Promocja najnowszego numeru: „Saeculum Christianum” za 2017 r., 13 marca 2018 roku.
5. *Bolesław Chrobry – lew ryczący*, prof. dr hab. Przemysław Urbańczyk, 29 maja 2018. Prezentacji książki dokonał mgr Paweł Latoszek.

4. Współpraca z ośrodkami krajowymi oraz zagranicznymi

Przejawem aktywności naukowej i kontaktów ze środowiskiem są podpisywane i realizowane przez Instytut Nauk Historycznych umowy o współpracy z:

1. Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie – od 2012 r.
2. Uniwersytetem Pedagogicznym im. Michała Kociubińskiego w Winnicy na Ukrainie – od 2014 r.
3. Urzędem Miasta Mińsk Mazowiecki (umowa dotycząca napisania monografii miasta) – od 2016 r.

4. W kwietniu 2017 r. INH przystąpił do międzynarodowego konsorcjum uniwersyteckiego, którego celem jest stworzenie płaszczyzny współpracy pomiędzy uczelniami z państw grupy „Wyszehrad+” (tj. Polska, Czechy, Węgry, Słowacja, Chorwacja).
5. 28 października 2017 r. podpisano umowę o współpracy pomiędzy Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie a Instytutem Naukowym im. Oskara Haleckiego w Ottawie. Jej sygnatariuszami byli: ks. prof. UKSW dr hab. Waldemar Gliński (Instytut Nauk Historycznych), jako pełnomocnik Jego Magnificencji Rektora UKSW ks. prof. dr hab. Stanisława Dziekońskiego, oraz Prezes Instytutu Naukowego im. Oskara Haleckiego – dr inż. Aleksander Maciej Jabłoński. Współpraca realizowana będzie przez INH UKSW oraz Instytut Naukowy im. Oskara Haleckiego poprzez prowadzenie wspólnych projektów badawczych, wielokierunkowych badań nad dziejami emigracji polskiej w Kanadzie oraz polsko-kanadyjskiej współpracy w XX wieku.
6. Instytut Nauk Historycznych aktywnie uczestniczy od wielu lat w organizacji Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego oraz centralnej Ogólnopolskiej Olimpiady Przedmiotowej im. mjr. Marka Gajewskiego pt.: *Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego*, wspólnie z Mazowieckim Kuratorem Oświaty, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku oraz Centralną Biblioteką Wojskową im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Przewodniczącym Komitetu Głównego Olimpiady jest prof. dr hab. Wiesław Jan Wysocki. Uroczyste wręczenie nagród laureatom odbyło się 9 czerwca 2018 roku w Muzeum Kolekcji im. Jana Pawła II – Galeria Porczyńskich w Warszawie.
7. W dniach 10-11 maja 2018 roku Dyrektor INH ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk uczestniczył w dorocznym zjeździe Dziekanów Wydziałów Historycznych oraz Dyrektorów Instytutów Historii, który odbył się w Uniwersytecie Szczecińskim. Dwudniowe obrady zdominowała dyskusja na temat przyszłości historii akademickiej w warunkach nowej ustawy 2.0. Uczestnicy spotkania podzielili się także swoimi uwagami oraz wątpliwościami odnoszącymi się do zapisów ustawy.
8. Otwierając się na program współpracy międzynarodowej w ramach programu Erasmus, koordynator tegoż programu z INH dr Bartłomiej Dźwigała w roku akademickim 2017/2018 popisał z ramienia Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego umowy międzynarodowe z:
 - Katolickim Uniwersytetem w Zagrzebiu (Chorwacja)
 - Uniwersytetem Aleksandra Jana Cuzy w Jassach (Rumunia).

5. Publikacje oraz czasopisma wydawane przez INH

Ważną przestrzenią dyskursu naukowego naszego środowiska jest czasopismo „Saeculum Christianum”, które posiada 8 punktów parametrycznych. Od 2019 r. nastąpi zmiana częstotliwości ukazywania się czasopisma, które będzie ukazywało się jako półrocznik. Instytut koordynuje także wydawanie serii wydawniczej „Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy”. Dotychczas ukazało się 68 tomów. W roku 2016 uzyskano także dofinansowanie na projekt obejmujący wydanie kolejnych 24 tomów w latach 2017-2022 z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki – edycja I/2016, moduł Uniwersalia 2.2.

6. Spotkania okolicznościowe organizowane przez studentów INH

Z interesujących inicjatyw studenckich organizowanych przy wsparciu wykładowców INH należy wskazać:

1. Promocję filmu pt.: *Sygnet – trylogia o Polsce i Polakach*, w reżyserii Jakuba Makowskiego studenta historii III roku I stopnia, 6 listopada 2017 r.
2. Uroczysty Opłatek Instytutowy, przygotowany przez studentów historii II roku I stopnia. Uroczystości towarzyszył pokaz filmu promującego INH, jego wykładowców oraz studentów. Spotkanie opłatkowe odbyło się 12 grudnia 2017 r.
3. Promocję filmu pt.: *Po drodze do Rzymu*, w reżyserii Jakuba Makowskiego, studenta historia III roku I stopnia, 20 lutego 2018 r.
4. Wieczór pieśni patriotycznych z okazji obchodów Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych z udziałem wielu wykładowców oraz studentów Instytutu. Spotkanie odbyło się 8 marca 2018 r.
5. Wieczór poezji śpiewanej, w tym utworów poetyckich autorstwa studentki II roku I stopnia Joanny Dębskiej, zorganizowany 16 maja 2018 roku.

Abdurrahman Atçıl, *Scholars and Sultans in the Early Modern Ottoman Empire*, Cambridge University Press 2017, ss. 259.

Autor przedstawianej książki jest wykładowcą w Istanbul Şehir University. Zajmuje się historią dawnego Imperium Osmańskiego, w tym zwłaszcza dziejami uczonych – ulemów, tworzących naukową i biurokratyczną klasę społeczeństwa. Zagadnieniom tym poświęcił szereg artykułów, a także omawianą książkę, będącą poniekąd zwieńczeniem dotychczasowych jego studiów.

Abdurrahman Atçıl podjął się ważnego, a w Polsce nieco chyba zaniedbanego zagadnienia, jakim jest zbadanie kształtowania się administracyjnego zaplecza Imperium Osmanów. Państwo to znane jest na ogół z jego podbojów – sięgających w drugiej połowie XVII w. także ziem polskich. Wojskowość osmańska cieszy się też w Polsce największym zainteresowaniem – *vide* chociażby niedawna publikacja Andrzeja Witkowicza¹ – podczas gdy struktury administracyjne pozostają na dalszym planie tak w zainteresowaniach polskich historyków jak i świadomości społecznej². Z tego tytułu warto więc zaanonsować pojawienie się książki Atçıla.

Autor omawia dzieje stosunków muzułmańskiego świata ludzi uczonych i państwa osmańskiego w okresie od jego początków do osiągnięcia imperialnej dojrzałości (XIV-XVI w.). Całą pracę dzieli na trzy części, które odpowiadają zmieniającemu się statusowi państwa osmańskiego i jego relacjom z uczonymi. Część pierwsza opowiada dzieje od zarania państwowości osmańskiej po zdobycie Konstantynopola (1300-1453). W części drugiej Autor opisuje kształtowanie się hierarchii urzędniczej (1453-1530), a w części trzeciej ostateczną konsolidację tejże hierarchii (1530-1600).

Nie wdając się w szczegółowe rozważania, warto zaznaczyć główne tezy Autora. Otóż wskazuje on na konieczność pozyskiwania przez sułtana uczonych, potrzebnych tak do podniesienia prestiżu państwa, jak i kształcenia przyszłych kadr urzędników, czy wreszcie bieżącego zarządzania państwem. W tym ostatnim zakresie uczeni znajdowali zatrudnienie w wymiarze sprawiedliwości, zajmując stanowiska kadich (sędziów), łącznie z najważniejszymi: kadilaskerami Rumelii i Anatolii. Były one lepiej płatne niż stanowiska nauczycieli w szkołach (medresach), jednak te drugie umożliwiały awans na wyższe szczeble władzy, aż po muftiego Stambułu (szejch-al islama).

Uczeni potrzebni byli Osmanom do legitymizacji ich władzy, tak u początków, kiedy Osmanowie walczyli o odpowiednie miejsce wśród monarchów muzułmańskich, jak i w XVI w., kiedy w starciu z szyicką Persją określili się jako obrońcy tradycji sunnickiej.

¹ A. Witkowicz, *Czerwone sztandary Osmanów. Wojna roku 1683 opisana na nowo*, Warszawa 2016.

² Prawdziwie pionierską była na tym polu praca D. Kołodziejczyka, *Podole pod panowaniem tureckim. Ejalet Kamieniecki 1672-1699*, Warszawa 1994.

Autor umiejętnie wskazuje, jakimi metodami sułtani starali się pozyskiwać uczonych – przede wszystkim fundując nowe medresy i dając hojne uposażenie zatrudnianym tam nauczycielom. Ciekawe są też rozważania na temat początkowej dużej niezależności uczonych wobec Osmanów, opierającej się m.in. na możliwości łatwego znalezienia zatrudnienia poza granicami ich państwa (wraz z rozrostem Imperium ta alternatywa kurczyła się). Interesujące są również uwagi na temat ambiwalentnego stosunku niektórych przynajmniej uczonych do perspektywy kariery sędziowskiej (np. „The famous scholar Molla Hüsrev, who reluctantly accepted judicial positions, considered the years spent in these positions as wasted time”, s. 82).

Abstrahując jednak od tych jednostkowych przypadków, nie można nie docenić wkładu Autora w pokazanie procesu wchłaniania świata uczonych przez struktury szkolno-administracyjne Imperium Osmańskiego. Autor przedstawia pewną subtelną równowagę wpływów, jaka kształtowała się między sułtanami a uczonymi i uwidoczniła zwłaszcza w czasie obejmowania władzy przez nowego sułtana (osmański system dziedziczenia, dopuszczający do władzy wszystkich synów władcy, umożliwiał tak wojsku jak i uczonym ingerencję i poparcie konkretnego kandydata). Atćil pokazuje też proces hierarchizacji klasy uczonych i jej zamykania się. W procesie tym jedną z ważniejszych prerogatyw, zdobytych przez to środowisko, był wpływ na dopuszczanie do swych szeregów nowych ludzi poprzez narzucenie systemu „nowicjatu” w służbie i protekcji w awansie. Trzeba jednak dodać, że były od tego wyjątki – zwłaszcza na obszarach arabskich zdobytych przez Selima I brakowało chętnych do obsady stanowisk i Osmanowie, chcąc nie chcąc, posługiwali się miejscowymi urzędnikami i sędziami.

Ostatecznie wraz z Autorem wypada się zgodzić, że Imperium Osmańskie skutecznie zaabsorbowało świat ulemów, dając im tak możliwości rozwoju naukowego jak i kariery urzędniczej. Niewątpliwie faktyczne zjednoczenie zachodniego świata muzułmańskiego – łącznie ze świętymi miastami Mekką i Medyną – przez Osmanów wybitnie ułatwiło ten proces. Obie strony ciągnęły wymierne korzyści ze współpracy i dlatego okazała się ona w efekcie tak długa i owocna.

Na zakończenie warto dodać, że książka zaopatrzona jest w słownik ważniejszych pojęć, który ułatwia lekturę (s. 223-226), obowiązkowy wykaz bibliografii (s. 227-250) i łączony indeks osobowo-geograficzno-rzeczowy (s. 251-259). Pisana dla europejskiego czytelnika publikacja powinna spotkać się z zainteresowaniem osób pragnących poszerzyć swą wiedzę o Imperium Osmańskim z okresu jego największej świetności.

(rec. Dariusz Milewski, WNHIS UKSW)

Dariusz Kupisz, *Wyprawy żołnierza łanowego w Koronie w czasach Jana Kazimierza*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, ss. 306.

Dariusz Kupisz to znany w środowisku historycznym badacz dziejów staropolskiej wojskowości. Swoje pierwsze monografie poświęcił klasycznej tematyce, jaką jest analiza poszczególnych kampanii – pskowskiej i smoleńskiej (*Psków 1581-1582*, Warszawa 2006; *Smoleńsk 1632-1634*, Warszawa 2001). Później jego zainteresowania wyewoluowały w kierunku wojsk organizowanych przez samorządy szlacheckie. Gruntowna analiza tego zagadnienia dla ziem południowej Polski wykazała znakomite przygotowanie Autora i znalazła ważne miejsce we